

ГРАМАДСКІЯ ДАБРОТЫ: ТЭАРЭТЫЧНЫЯ АСНОВЫ І ФІНАНСАВАННЕ Ў РЭСПУБЛІЦЫ БЕЛАРУСЬ

А.М. Філіпцоў*

Анотацыя. Даследаваны тэарэтычныя асновы выдзялення грамадскіх і сацыяльна значных даброт. Прапанавана класіфікацыя даброт па прыкметах: паўнаты праявы ўласцівасцей невыбіральнасці і невыключальнасці; задавальнення запатрабаванняў; тэрытарыяльнай; крыніц фінансавання; спосабе вытворчасці. Прааналізавана магчымасць забеспячэння краіны грамадскімі дабротамі за кошт дзяржаўнага і прыватнага сектара. Выяўлены ўплыў працэсаў лічбавізацыі эканомікі на праблему забеспячэння краіны грамадскімі дабротамі. Прааналізаваны расходы дзяржаўнага бюджэту Рэспублікі Беларусь на фінансаванне грамадскіх і сацыяльна значных даброт, у тым ліку кансалідаванага, рэспубліканскага і мясцовых бюджэтаў. Прапанавана адносіць да расходаў на грамадскія даброты: агульнадзяржаўную дзейнасць, нацыянальную абарону, судовую ўладу, праваахоўную дзейнасць і забеспячэнне бяспекі, ахову навакольнага асяроддзя, а да расходаў на сацыяльна значныя даброты: нацыянальную эканоміку, жыллёва-камунальныя паслугі і жыллёвае будаўніцтва, ахову здароўя, фізічную культуру, спорт, культуру і сродкі масавай інфармацыі, адукацыю, сацыяльную палітыку.

Ключавыя словы: грамадскія даброты, сацыяльна значныя даброты, змешаныя даброты, мериторныя даброты, грамадскі дабрабыт, Рэспубліка Беларусь.

JEL-класіфікацыя: H41.

DOI: 10.46782/1818-4510-2024-4-83-95

Матэрыял паступіў 27.08.2024 г.

Паняцце «грамадскіх даброт» у навуцы неадназначнае. У працах розных аўтараў нярэдка можна сустрэць разнастайныя інтэрпрэтацыі грамадскіх даброт, якія могуць быць як асобнымі, так і аб'яднанымі. Звычайна ў якасці адной з функцый дзяржавы вылучаюць вытворчасць калектыўных (грамадскіх) даброт, выпуск якіх неабходны для росту грамадскага дабрабыту – у дадзеным сцвярдженні фігуруюць два злучаных паняцці, якія, аднак, адрозніваюцца паміж сабой. Грамадскі дабрабыт з'яўляецца прадметам даследавання адпаведнай галіны навукі (эканомікі дабрабыту) і ўяўляе сабой нейкую агульную мэту эканамічнай палітыкі, сімвалізуючы сукупнае багацце грамадства. Аднак не ўсе меры, якія выкарыстоўваюцца для павелічэння грамадска-

га дабрабыту, з'яўляюцца грамадскімі дабротамі. Апошні тэрмін мае вузкі сэнс і абазначае тавары і паслугі, якія валодаюць некаторымі спецыфічнымі ўласцівасцямі, што даюць магчымасць і неабходнасць іх калектыўнай вытворчасці і спажывання.

У прадстаўленым артыкуле выкладзены гістарычны дыскурс канцэпцыі грамадскіх даброт і сучасныя погляды на яе. Таксама прааналізаваны аб'ёмы фінансавання грамадскіх даброт з дзяржаўнага бюджэту Рэспублікі Беларусь.

Тэарэтычныя асновы выдзялення грамадскіх даброт

А. Сміт (1935) выкарыстоўвае паняцці «грамадскае дабро», «грамадскі дабрабыт» і «ўсеагульнае багацце» як сінонімы. Таксама

* Філіпцоў Андрэй Міхайлавіч (filipsov@mail.ru), доктар эканамічных навук, прафесар, Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт (г. Мінск, Беларусь); <https://orcid.org/0000-0002-4845-682X>

Для цитування: Філіпцоў А.М. 2024. Грамадскія даброты: тэарэтычныя асновы і фінансаванне ў Рэспубліцы Беларусь. *Белорусский экономический журнал*. № 4. С. 83–95. DOI: 10.46782/1818-4510-2024-4-83-95

ён раскрывае функцыі дзяржавы, сярод якіх першай называе «абарону ад гвалту іншых незалежных грамадстваў», другой – адпраўленне правасуддзя, трэцяй – арганізацыю ўстаноў і выкананне работ, якія не прыносяць прыбытку для асобнага чалавека ці групы людзей, але карысныя для грамадства ў цэлым. У якасці прыкладу такіх прац А. Сміт паказваў будаўніцтва дарог, мастоў і г. д. Пры гэтым сцвярджалася, што неабавязкова цалкам фінансаваць падобныя грамадскія праекты з дзяржаўных сродкаў – у пэўнай ступені іх можна рабіць камерцыйна акупнымі. Адначасна, што празмерныя непрадукцыйныя выдаткі дзяржавы (напрыклад, на ўтрыманне занадта вялікай арміі ў мірны час) зніжаюць грамадскія дабрабыт. Працы А. Сміта раскрываюць наступныя пункты гледжання: ёсць грамадскія дабрабыт (багацце), якое пажадана павялічваць. Ёсць функцыі дзяржавы, якія нельга выканаць без яе (абарона, правасуддзе, калектыўныя даброты) і для выканання якіх трэба збіраць падаткі. Разумнае выкананне названых функцый павялічвае грамадскія дабрабыт. Празмерныя дзяржаўныя выдаткі дабрабыт зніжаюць. Тым не менш, А. Сміт не прапанаваў канкрэтных рэкамендацый па вызначэнні аптымальнага ўзроўню такіх выдаткаў.

У падобным з А. Смітам кірунку пісалі і іншыя прадстаўнікі класічнай палітэканоміі. Так, Ж.Б. Сэй¹ паказваў на наяўнасць асаблівых патрэб людзей, задавальненне якіх складае «грамадскае спажыванне» (утрыманне войска, судаў і г. д.). Дж.С. Міль не вылучаў паняцце грамадскіх (калектыўных) выгод, але прыходзіў да высновы аб існаванні дзеянняў, выгадных для груп людзей, якія не могуць быць зроблены індывідуальна (Блауг, 2008).

К. Маркс не разглядаў асобна праблему існавання калектыўных (грамадскіх) даброт, аднак згадваў у якасці адной з функцый дзяржавы «выкананне агульных спраў, якія вынікаюць з прыроды ўсякага грамадства»². У цэлым жа К. Маркс тлумачыў дзейнасць дзяржавы з пазіцый класавай тэорыі як інструмент кантролю заможных класаў над эксплуатаванымі. З гэтага пунк-

ту гледжання марксісцкая тэорыя бліжэй сучасным пазітыўным тэорыям дзяржавы і дзяржаўнай палітыкі, чым нарматыўнай тэорыі грамадскіх даброт.

У. Мацола (Mazzola, 1958) адзначаў існаванне даброт, спажыванне якіх з'яўляецца «сумесным і роўным» (гэта значыць яны спажываюцца разам, і павелічэнне спажывання дабра адным суб'ектам не памяншае, а павялічвае яго спажыванне іншым). А. Маршал (1993) адзначаў існаванне калектыўных выгод (даброт), якія атрымліваюцца членамі пэўных супольнасцяў і дзяржаў. Таксама ён вызначыў існаванне знешніх эканомій, якія ўяўляюць сабой галіновы знешні эффект маштабу. А. Пігу (1985) сфармуляваў паняцці знешніх эфектаў, але не вылучаў асобна паняцці грамадскіх даброт.

Наяўнасць калектыўна спажываных выгод і прызнанне неабходнасці хаця б мінімальна дзяржаўных функцый прывяло да дыхатоміі разумення грамадскіх і прыватных інтарэсаў. Ці існуюць у грамадства інтарэсы (мэты, перавагі), нязводныя да сумы інтарэсаў асобных членаў грамадства? Два супрацьлеглыя пункты гледжання прадстаўлены ў эканамічнай навуцы метадалагічным індывідуалізмам і халізмам. Першы падыход адмаўляе існаванне калектыўнай рацыянальнасці, а сацыяльныя з'явы тлумачыць індывідуальнай матывацыяй. Другі падыход адзначае, што грамадства як цэлае перавышае суму сваіх частак і можа мець грамадскія мэты і перавагі, якія не зводзяцца да сумы індывідуальных. У дадзенай працы не ставіцца за мэту праводзіць агляд названай праблемы, кароткі аналіз грамадскіх інтарэсаў у прымальным для нас кантэксце прыведзены ў працы (Тамбовцев, 2014). Аўтар абагульняе праведзены аналіз, паказваючы, што сучасныя тэорыі ўтрымліваюць суб'ектыўнасць грамадскіх інтарэсаў, зводзячы іх да параметраў палітычнага працэсу і бягучых маральных устаноў грамадства. Узаемасувязь жа грамадскіх інтарэсаў і грамадскіх даброт мае «пастулатны, але эмпірычна не пацверджаны характар». Аднак і ў сучаснай навуковай літаратуры сустракаюцца працы, якія абгрунтоўваюць праблему грамадскіх даброт нязводнасцю прыват-

¹ Сэй Ж.Б. 2000. *Трактат по политической экономии*. Москва: Дело. 229 с.

² Маркс К., Энгельс Ф. 1961. *Сочинения*. 2-е изд. Москва: Политиздат. Т. 25. Ч. 1. 546 с.

ных і грамадскіх інтарэсаў (Гринберг, Рубинштэйн, 2000; Рубинштэйн, 2015).

Тэорыя грамадскіх даброт, якая развілася ў яе артадаксальным, неакласічным варыянце, заснавана на канцэпцыі метадалагічнага індывідуалізму, у рамках якога асноўнай праблемай з'яўляецца выяўленне індывідуальных пераваг і звязанне іх у несупярэчлівую (па магчымасці) сістэму калектыўных пераваг.

К. Віксель (Wicksell, 1958) тлумачыў дзяржаўныя выдаткі і падаткі мэтамі задавальнення індывідуальных інтарэсаў грамадзян. Ён паказваў, што апраўдаць дзяржаўныя выдаткі (калі такое апраўданне наогул неабходна) можна толькі калі яны пераследуюць мэты, характэрныя для ўсіх пластоў грамадства. Нельга казаць пра існаванне калектыўных запатрабаванняў, не ўласцівых усім. К. Віксель падкрэсліваў, што сумесны попыт на грамадскія выгоды прыводзіць да таго, што рынак не можа выявіць перавагі спажывцоў.

Э. Ліндаль (Lindahl, 1958) вылучаў даброты, для якіх характэрны непадзельнасць (адначасовае прадастаўленне ўсім спажывцам), невычэрпнасць (спажыванне добра адным суб'ектам не памяншае яго аб'ём для іншых), невыключальнасць (нельга абмежаваць доступ да даброт). Ён даследаваў магчымасці фінансавання такіх даброт дзяржавай за кошт падаткаабкладання.

Сучасную (аднак ўжо артадаксальную) трактоўку «калектыўных даброт», «грамадскіх даброт» увёў П. Самуэльсан (Samuelson, 1954, 1955), але абагульніў Р. Масгрэйв (Musgrave, 1959) як складнік двух прыкмет: неканкурэнцыйнасці і невыключальнасці.

П. Самуэльсан прапанаваў вылучаць «калектыўныя спажывецкія даброты», якія характарызуюцца тым, што спажыванне адным суб'ектам не памяншае аб'ёмы спажывання дадзеных тавараў і паслуг іншымі. Пры гэтым ён зыходзіў з прынцыпу метадалагічнага індывідуалізму, гэта значыць меркаваў, што калектыўныя даброты задавальняюць індывідуальныя запатрабаванні, і няма «містычнага калектыўнага розуму». Пазней П. Самуэльсан замяніў тэрмін «калектыўныя даброты» на «грамадскія даброты» і ўдакладніў сваё вызначэнне, паказаўшы, што спажывцы атрымліваюць роўную колькасць дадзеных дабротаў, незалежна ад іх пераваг, тым самым

увёўшы ўласціvasць невыключальнасці (Samuelson, 1955). Такі падыход да калектыўных даброт быў увязаны з тэорыяй эканомікі дабрабыту, якая фарміравалася ў той перыяд у тым ліку і намаганнямі самога Самуэльсана. Ён указаў на неабходнасць «вертыкальнага падсумоўвання графікаў лімітавых нормаў замяшчэння асобных індывідаў» для калектыўных даброт, што ўзгаднялася з высновамі К. Вікселя, Э. Ліндаль, Р. Масгрэйва і іншых у галіне тэорыі дзяржаўных фінансаў. П. Самуэльсан указаў, што не існуе дэцэнтралізаванай сістэмы вызначэння аптымальных аб'ёмаў вытворчасці і спажывання калектыўных даброт. У прыватнасці, механізм выяўлення пераваг Ліндаль недасканалы, бо амаль непазбежна сутыкнецца з ілжывымі сігналамі ад зацікаўленых суб'ектаў.

Р.Дж. Холкомб (2015б) адзначае, што падыход П. Самуэльсана дазваляў даць навукова строгае вызначэнне тэрміна «грамадскія даброты», але пры гэтым памяняўся сэнс гэтых слоў. Гістарычна (да П. Самуэльсана) грамадскія даброты ўспрымаліся як тавары або паслугі, якія вырабляюцца дзяржавай для таго, каб выгады ад яго даставаліся ўсім грамадзянам. Гэтае азначэнне грунтавалася больш на разумным сэнсе, чым на строгім навуковым тэрміне, і ўпершыню з'явілася ў тэорыі дзяржаўных фінансаў. Вызначэнне П. Самуэльсана настолькі строгае, што робіць грамадскія даброты абстрактнай канцэпцыяй, якая не мае рэальнага існавання.

Сацыяльна значныя даброты

Акрамя чыстых грамадскіх даброт у працах (Масгрэйв, 1959; Масгрэйв, Масгрэйв, 2009) вылучаюцца мерытарныя даброты (апекаваныя даброты, сацыяльна значныя даброты), якія ў сілу значнасці фінансуюцца з дзяржаўнага бюджэту. Аднак дадзенае вызначэнне з'яўляецца досыць размытым, бо не ўказваюцца крытэрыі значнасці такіх даброт для грамадства (акрамя, зноў-такі, разумнага сэнсу).

Даследчыкі больш позняга часу, спасылаючыся на працы П. Самуэльсана і Р. Масгрэйва, пачалі выкарыстоўваць тэрміны «калектыўныя даброты», «грамадскія даброты», «мерытарныя даброты», «сацыяльна значныя даброты» досыць адвольна, часта змешваючы паказаныя паняцці. Акрамя таго, прабле-

ма адрозненняў у грамадскіх і прыватных інтарэсах, у індывідуальным попыце на выгоды і попыце з боку грамадства ў цэлым па-ранейшаму застаюцца актуальнымі.

Расійскія даследчыкі прадстаўляюць канцэпцыю сацыядынамікі (Гринберг, Рубинштейн, 2000; Рубинштейн, 2015). А.Я. Рубінштейн (2015) сцвярджае, што інтарэсы як грамадства ў цэлым, так і асобных груп могуць фарміравацца не толькі людзьмі, але і інстытутамі. Больш за тое, сукупнасць рашэнняў, якія прымаюцца індывідамі ў працэсе ўзаемадзеяння, можа прывесці да вынікаў, якія не адпавядаюць мэтам удзельнікаў. Аўтар робіць выснову, што вынік чалавечага ўзаемадзеяння не можа быць зведзены да асобных функцый карыснасці, а сацыяльная сістэма валодае ўласцівасцямі, якія адсутнічаюць у асобных людзей.

Для грамадскіх даброт галоўнай праблемай з'яўляецца цяжкасць выяўлення попыту на даброты з боку грамадства. У артадаксальнай неакласічнай тэорыі яна пазначаецца як «праблема безбілетніка» і тлумачыцца нежаданнем асобных спажывцоў плаціць за дадзеныя даброты, бо выгады будуць даставацца ўсім, і нікога нельга пазбавіць магчымасці карыстацца дабротамі. Для сацыяльна значных даброт, якія часта з'яўляюцца змешанымі і валодаюць ўласцівасцямі выключальнасці (напрыклад, адукацыя), названая праблема праяўляецца ў тым, што сума індывідуальнага попыту не дае грамадска-аптымальнага выніку (яна звычайна менш). Гэта тлумачыцца тым, што мерытарныя даброты – гэта грамадскія даброты са знешнімі эфектамі (Ваславская, Кошкіна, 2015). Наяўнасць станоўчых знешніх эфектаў прыводзіць да недавытворчасці даброт рынкам у параўнанні з аб'ёмам, які дазваляе максімізаваць грамадскі дабрабыт. Яшчэ адно тлумачэнне – няздольнасць спажывцоў ацаніць карыснасць даброт, што характэрна для давераных тавараў.

Частка даследчыкаў адзначае, што паняцце грамадскіх даброт з'яўляецца «сацыяльным канструктам» – гэта значыць грамадства адносіць да гэтай катэгорыі нейкія тавары і паслугі адвольна. Пры гэтым даброты могуць мяняць свой статус з грамадскага на прыватны ў выніку палітычных рашэнняў (Kaul, Mendoza, 2003). Напрыклад, прыватныя даброты могуць ператварацца

ў грамадскія праз дзеянні груп з асаблівымі інтарэсамі, якія навязваюць грамадству і дзяржаве свае ўяўленні (Клисторин, 2015). Аднак сацыяльная сканструяванасць характарызуе сацыяльна значныя даброты, а не грамадскія (Тамбовцев, 2014). Грамадскія выгоды, наадварот, валодаюць вызначанымі ўласцівасцямі (невыбіральнасць, невыключальнасць), пры гэтым наяўнасць дадзеных уласцівасцяў не залежыць ад меркаванняў і пераваг людзей.

Міжнародныя, рэгіянальныя, лакальныя грамадскія даброты

У другой палове XX стагоддзя тэорыя грамадскіх даброт была ўжыта да сферы міжнароднай палітыкі, у сувязі з чым з'явілася канцэпцыя міжнародных грамадскіх даброт (Kindleberger, 1981; Olson, Zeckhauser, 1966). Адпаведна, грамадскія даброты пачалі дзяліць на міжнародныя (глабальныя і рэгіянальныя) і лакальныя (Tiebout, 1956).

Існаванне міжнародных грамадскіх даброт звязана, па-першае, з наяўнасцю агульных прыродных рэсурсаў (навакольнае асяроддзе). Самі па сабе дадзеныя рэсурсы не абавязкова з'яўляюцца грамадскімі дабротамі, але такімі з'яўляюцца намаганні дзяржаў па іх захаванні. Па-другое, да міжнародных грамадскіх даброт можна аднесці палітыку наконт забеспячэння бяспекі, напрыклад, энергетычнай (Клинова, 2022). Міжнародныя грамадскія даброты таксама можна падзяліць на чыстыя і змешаныя. Да чыстых адносяцца міжнародная бяспека і ахова навакольнага асяроддзя, да змешаных – спадарожнікавая сувязь, радыёчастоты і г. д. (Мортиков, 2005). Рэгіянальныя грамадскія даброты ахопліваюць палітыку ў сферы бяспекі, эканомікі і гуманітарнага супрацоўніцтва (Чэнь, Ян, 2021), дзейнасць розных міжнародных арганізацый на рэгіянальным узроўні. Да лакальных грамадскіх даброт адносяць тыя, выгады ад вытворчасці якіх канцэнтруюцца на пэўнай тэрыторыі (Севастьянова, 2018).

Грамадскія даброты ў пазітыўных тэорыях

Тэорыя грамадскіх даброт – гэта нарматыўная тэорыя, якая спрабуе тлумачыць падаткаабкладанне і дзяржаўныя выдаткі як

неабходнасць задавальнення запатрабаванняў грамадства ў выгодах, якія складана стварыць і размеркаваць з дапамогай рынковых намаганняў і якія патрабуюць дзяржаўнага фінансавання. Аднак дадзенай тэорыі складана прайсці эмпірычную праверку – рэальныя напрамкі дзяржаўных выдаткаў і падаткаабкладання праблематычна растлумачыць з яе дапамогай. Так, Р. Коўз паказаў, што тэорыя грамадскіх даброт не пацвярджаецца практыкай (Coase, 1960). Р.Дж. Холкамб (2015а) сцвярджае, што «тэорыя грамадскіх даброт не працуе ні на тэарэтычным, ні на эмпірычным узроўні для тлумачэння прычын, па якіх тавары вырабляюцца або павінны вырабляцца ў дзяржаўным сектары».

Рэальная дзейнасць дзяржавы па-эмпірычнаму больш адэкватна апісваецца рознымі тэорыямі, якія можна аднесці да пазітыўнага кірунку эканамічнай навукі. Дадзеныя тэорыі прапануюць больш пераканаўчыя і правяраныя тлумачэнні адрозненняў у расходах дзяржаўных бюджэтаў: агенцкая мадэль, тэорыя бюракратыі, тэорыя дзяржаўнага рэгулявання, тэорыя палітычнага бізнес-цыкла і інш. (Тамбовцев, 2014).

Пашыранае тлумачэнне грамадскіх і сацыяльна значных даброт

Як ужо адзначалася раней, многія аўтары змешваюць паняцці грамадскіх і сацыяльна значных даброт, называючы іх «грамадскімі». Да ўказанай катэгорыі даброт могуць адносіць вельмі шырокае кола з'яў. Пералічым некаторыя пашыраныя трактоўкі грамадскіх даброт:

- грамадскія выгоды ў самым шырокім сэнсе ўключаюць усё, што аказвае станоўчае знешняе ўздзеянне: «навука і мастацтва, маральныя нормы, веды аб навакольным свеце, творы мастацтва, архітэктурныя ансамблі, прыродныя комплексы, чалавечы і сацыяльны капітал» (Клиторин, 2015);

- грамадскія даброты ахопліваюць усе сферы расходавання дзяржаўных сродкаў, а ў больш вузкім разуменні – адукацыю, ахову здароўя³, спартыўныя і культурныя аб'екты, грамадскі транспарт (Севастьянова, 2018), жыллёва-камунальную гаспадарку;

- да грамадскіх даброт адносяць бяспеку, уключаючы эканамічную (Ваславская, Кошкина, 2015) і энергетычную (Клинова, 2022);

- у катэгорыю грамадскіх даброт уваходзяць розныя аб'екты і арганізацыі інфраструктурнага характару (Малова, 2021), а таксама інстытутычнае асяроддзе (Benkler, 2013).

Навука, інавацыі і адукацыя як грамадскія і сацыяльна значныя даброты

Інавацыі звязаны з праблемамі знешніх ефектаў і грамадскіх даброт. Гэтая сувязь асабліва заўважная на пачатковых этапах інавацыйнага працэсу, калі навіна існуе ў выглядзе ідэі ці інфармацыі. Па-першае, на ўзроўні ідэі інавацыі, як правіла, валодаюць уласцівасцю невыбарчасці, што дазваляе ўсім выкарыстоўваць іх без узаемных абмежаванняў. Па-другое, інавацыі часткова характарызуюцца ўласцівасцю невыключальнасці: цяжка забараніць доступ да інфармацыі тым, хто не аплаціў яе стварэнне. Па-трэцяе, інавацыі выклікаюць знешнія эфекты, якія звычайна становяцца, хаця не заўсёды. Усё гэта дазваляе розным даследчыкам разглядаць навуку, інавацыі і веды ў цэлым як грамадскія або сацыяльна значныя выгоды.

Веды як грамадскія даброты разглядаюцца ў працах (Fuller, 2020; Hess, Ostrom, 2007; Stehr, 2020). Такое разуменне ведаў абгрунтавана наяўнасцю ў іх уласцівасцяў невыбіральнасці, хаця б часткова – невыключальнасці, а таксама становяцца знешніх ефектаў. Вузейшым за веды наогул з'яўляецца вызначэнне навукі як віду грамадскіх даброт (Merton, 1973).

Многімі даследчыкамі да катэгорыі грамадскіх даброт адносіцца адукацыя (Айтач, Гергерлиоглу, 2023), аднак асноўным аргументам тут з'яўляецца наяўнасць станоўчых знешніх ефектаў, што, хутчэй, характарызуе адукацыю як від сацыяльна-значных даброт. Адукацыя не валодае ўласцівасцямі невыключальнасці і невыбарчасці, можа забяспечвацца прыватным чынам (Kaul, Mendoza, 2003; Tilak, 2008).

Лічбавізацыя і грамадскія даброты

Сучасная эканоміка характарызуецца працэсамі інфарматызацыі і лічбавізацыі, якія трансфармуюць яе структуру, прыводзяць да

³ Chin M. 2021. What are global public goods? *Finance & Development*. PP. 62–63.

змены ўласцівасцяў некаторых наяўных даброт і ствараюць новыя. Так, інфармацыя рознага роду, прайшоўшы лічбавізацыю, набывае рысы грамадскай паслугі. Інфармацыя, не прывязаная да канкрэтнага носьбіта, становіцца неканкурэнтнай паслугай. Пападаючы ў Інтэрнэт, інфармацыя ў значнай ступені губляе эксклюзіўнасць, бо абмежаваць яе распаўсюджванне становіцца цяжка. Сам працэс лічбавізацыі павышае эфектыўнасць эканомікі, гэта значыць валодае дадатковым знешнім эфектам. Гэта дазваляе розным даследчыкам сцвярджаць аб наяўнасці грамадскіх або сацыяльна значных даброт.

Для лічбавай эканомікі характэрна размыванне межаў паміж прыватнымі і грамадскімі дабротамі (Вахітова, Кудрявцева, 2020). Ва ўмовах лічбавізацыі ўзнікаюць новыя даброты, якія валодаюць уласцівасцямі невыбіральнасці і невыключальнасці (Белосова, 2022) – так званыя «электронна-сеткавыя» грамадскія даброты (Каранец, 2016), і ў прыватнасці, сетка Інтэрнэт. Сцвярджаецца, што ў сучасным грамадстве фарміруюцца новыя запатрабаванні – у агульнадаступных лічбавых выгодах і новым аспекце якасці жыцця – лічбавым дабрабыце. Важнасць гэтай сферы абгрунтоўваецца наяўнасцю станючых знешніх эфектаў (Таран, 2022).

*Неабходнасць дзяржаўнага
фінансавання грамадскіх даброт
і магчымасць іх стварэння
намаганнямі рынку*

Тэарэтычна, уласцівасці грамадскіх даброт робяць праблематычным іх забеспячэнне для грамадства за кошт рынку. Немагчыма вызначыць аптымальныя аб'ёмы выпуску такіх даброт з дапамогай якой-небудзь дэцэнтралізаванай сістэмы (Samuelson, 1954). Спасылаючыся на дадзеную акалічнасць, многія даследчыкі заяўлялі, што для забеспячэння краіны грамадскімі дабротамі трэба іх вытворчасць дзяржавай. Аднак тэорыя грамадскіх даброт не сцвярджае, што дзяржаўнае ўмяшанне трэба для іх вытворчасці, а толькі падкрэслівае, што пры наяўнасці грамадскіх даброт рынкі не здольныя дасягнуць эфектыўных вынікаў (Varian, 1993).

Аргументы па гэтым пытанні маюць два бакі. З аднаго, чыстых грамадскіх даброт не існуе, што наогул здымае праблему

іх дзяржаўнага забеспячэння. Напрыклад, заканадаўства з'яўляецца ў большай ступені прыватнай паслугай, чым грамадскай, бо магчымасць ім скарыстацца звязана з выдаткамі звароту да юрыстаў (Holcombe, Sobel, 1995). З іншага боку, як тэарэтычныя выкладкі (Rothbard, 1973), так і эмпірычныя даследаванні паказваюць, што даброты, якія валодаюць уласцівасцю невыбарчасці, могуць выпускацца (і выпускаюцца) прыватнымі арганізацыямі і прадаюцца на рынку (Холкомб, 2015а; Bergstrom, Varian, Blume, 1986). Нарэшце, дакладна і адваротнае – дзяржава займаецца вытворчасцю прыватных даброт (Fang, Norman, 2014). Няма доказаў, што дзяржава можа эфектыўна вырашыць праблему забеспячэння краіны грамадскімі дабротамі. Акрамя таго, дзяржава для фінансавання грамадскіх даброт павінна збіраць падаткі, што само па сабе ўносіць дадатковыя скажэнні ў эканоміку і мае ўласныя элементы неэфектыўнасці.

Вяртаючыся да раней закранутых пытанняў, напрыклад: ці адносіцца адукацыя да грамадскіх або прыватных даброт? Ці павінна яна фінансавацца дзяржавай або забяспечвацца прыватным чынам? Існуюць супрацьлеглыя погляды на пазначаную праблему – адны даследчыкі адстойваюць неабходнасць дзяржаўнага фінансавання, аргументуючы гэта як наяўнасцю станючых знешніх эфектаў, так і меркаваннем спажывцоў (Айтач, Гергерлиоглу, 2023); іншыя паказваюць на адсутнасць у адукацыі ўласцівасцяў невыбарчасці і невыключальнасці (Kaul, Mendoza, 2003; Tilak, 2008) і магчымасць яго забеспячэння рынкам.

Адносна лічбавізацыі і лічбавых даброт паказваецца, што «лічбавая эканоміка ўяўляе сабой эканоміку грамадскіх даброт, якія прадстаўляюцца прыватным чынам» (Вахітова, Кудрявцева, 2020), лічбавая эканоміка прадстаўлена як камерцыйнымі, так і некамерцыйнымі платформаў. Большасць аўтараў адзначаюць змешаны характар лічбавых і сеткавых даброт і па-рознаму да гэтага ставяцца. Так, Д. Харві адзначае, што ва ўмовах сучаснага капіталізму інфармацыя пераходзіць з грамадскай паслугі ў прыватную, пры гэтым узрастае манапалізацыя дадзенага рынку (Harvey, 2005). Я.А. Таран (2022) паказвае, што не ўся інфармацыя

нават у сетцы Інтэрнэт з'яўляецца грамадскай паслугай, бо камадыфікуецца і губляе ўласцівасць невыключальнасці.

Пры абмеркаванні дзяржаўнага і рынкавага спосабаў забеспячэння краіны грамадскімі і сацыяльна значнымі дабротамі варта разгледзець і некаторыя прамежкавыя, змешаныя варыянты. Так, па-першае, даследчыкі паказваюць на гатоўнасць людзей галасаваць за фінансаванне сацыяльна значных інвестыцыйных праектаў па больш нізкай стаўцы (Карачароўскі 2020), што сведчыць аб згодзе грамадства вылучаць сродкі на такія ініцыятывы. Па-другое, крыніцай фінансавання грамадскіх і сацыяльна значных даброт могуць з'яўляцца нефармальныя падаткі – самаабкладанне суб'ектаў для фінансавання мясцовых грамадскіх даброт (Бесстремьянная, 2019).

Класіфікацыя грамадскіх і сацыяльна значных даброт

Абагульніўшы тэарэтычныя асновы грамадскіх і сацыяльна значных даброт, можна даць іх класіфікацыю па некаторых асноўных прыкметах.

Паўната праявы ўласцівасцяў невыбіральнасці і невыключальнасці:

чыстыя грамадскія даброты (невыбіральныя, невыключальныя). У сваю чаргу, па ступені праявы прыкметы выключальнасці даброты дзеляцца на дзве разнавіднасці (нельга выключыць спажываўца намаганнямі іншых асоб і нельга адмовіцца ад спажывання самому);

сацыяльна значныя (мерыторныя) даброты. Яны дзеляцца на клубныя (калектыўныя) даброты (невыбіральныя, але выключальныя) і перагружаныя даброты (выбіральныя, але невыключальныя).

Задавальненне запатрабаванняў:

канчатковыя грамадскія даброты задавальняюць патрэбы людзей, напрыклад, чыстае навакольнае асяроддзе;

прамежкавыя – дзейнасць па забеспячэнні канчатковых грамадскіх даброт (напрыклад, палітыка дзяржавы па ахове навакольнага асяроддзя).

Тэрытарыяльная прыкмета:

лакальныя;

міжнародныя (дзеляцца на рэгіянальныя і глабальныя).

Фінансаванне:

дзяржаўнае;

прыватнае;

змешанае.

Спосаб вытворчасці:

вырабляюцца дзяржаўнымі арганізацыямі;

вырабляюцца прыватнымі арганізацыямі.

Грамадскія і сацыяльна значныя даброты ў Рэспубліцы Беларусь

Каб вызначыць, у якім аб'ёме ў краіне вырабляюцца і фінансуюцца грамадскія і сацыяльна значныя даброты, неабходна звярнуцца да раней прапанаванай класіфікацыі гэтых даброт. Прызнаючы, што чыстых грамадскіх даброт у іх артадаксальнай трактоўцы, хутчэй за ўсё, не існуе, можна ранжыраваць даброты па іх асноўных класіфікацыйных прыкметах і вылучаць розныя іх групы, найбольш набліжаныя да грамадскіх даброт. Пры вывучэнні дзяржаўнага фінансавання грамадскіх даброт таксама варта ўлічваць існуючыя метадыкі дзялення дзяржаўнага бюджэту. Разглядаючы разнастайную класіфікацыю бюджэтных выдаткаў, можна вылучыць дзве іх групы. Да першай адносіцца фінансаванне ўмоўных «грамадскіх даброт»: агульнадзяржаўная дзейнасць; нацыянальная абарона; судовая ўлада, праваахоўная дзейнасць і забеспячэнне бяспекі; ахова навакольнага асяроддзя. Пры гэтым варта ўлічваць, што далёка не ўсе выдаткі, якія ўваходзяць у пералічаныя артыкулы, маюць прыкметы фінансавання грамадскіх даброт, аднак для больш дакладных разлікаў неабходны дэталёвы аналіз вялікага аб'ёму даных, якія немагчыма атрымаць з агульнадаступнай статыстыкі. Да другой групы дзяржаўных расходаў адносіцца фінансаванне сацыяльна значных даброт: нацыянальная эканоміка; жыллёва-камунальныя паслугі і жыллёвае будаўніцтва; ахова здароўя; фізічная культура, спорт, культура і сродкі масавай інфармацыі; адукацыя; сацыяльная палітыка. Артыкул выдаткаў на нацыянальную эканоміку складана адназначна аднесці да грамадскіх ці сацыяльна значных даброт – у яго складзе прысутнічаюць як агульныя пытанні рэгулявання эканамічнай дзейнасці, дарожны

фонд, прыкладныя даследаванні і інш. (што варта аднесці да грамадскіх даброт), так і выдаткі на падтрымку суб'ектаў гаспадарання (якія можна класіфікаваць як сацыяльна значныя даброты).

Прапануем інфармацыю аб выдатках кансалідаванага бюджэту Рэспублікі Беларусь па функцыянальнай класіфікацыі. Для перыяду 2018–2021 гг. указаны фактычныя расходы, а на 2022–2024 гг. – запланаваныя (гл. табл.).

Можна адзначыць, што пераважна дзяржаўны бюджэт Беларусі накіраваны на фінансаванне сацыяльна значных даброт, на іх долю прыпадае 2/3 у дзяржаўных рас-

ходах. За даследаваны перыяд самай значнай тэндэнцыяй быў рост долі выдаткаў на агульнадзяржаўную дзейнасць (з 17 да 27%) у кансалідаваным бюджэце. Таксама прыкметна зніжэнне долі расходаў на жыллёва-камунальныя паслугі і жыллёвае будаўніцтва (з 8,7 да 4,4%). У цэлым, доля расходаў на грамадскія даброты ў кансалідаваным бюджэце вырасла з 29 да 39%, а на сацыяльна значныя знізілася з 71 да 61%.

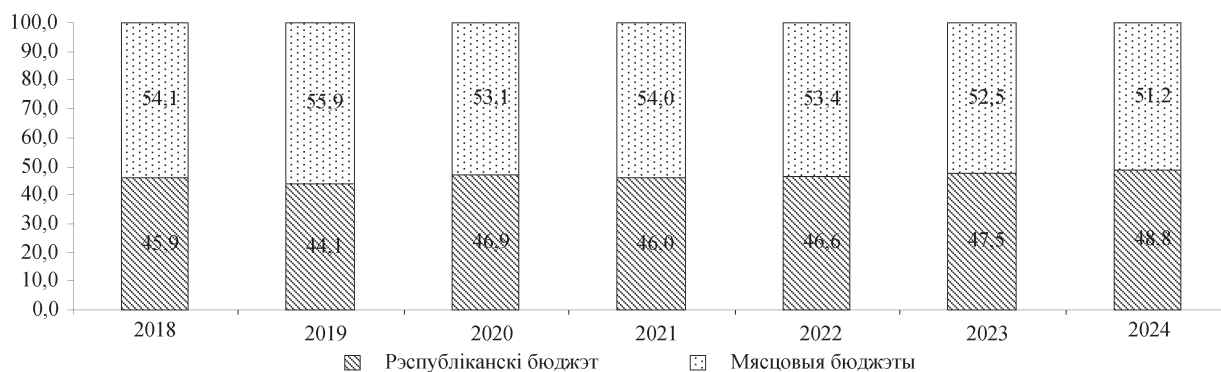
На мал. 1. паказана размеркаванне расходаў паміж рэспубліканскім і мясцовымі бюджэтамі за 2018–2024 гг. Крыху больш за палову ўсіх расходаў прыпадала на рэспубліканскі бюджэт (51–54%), астатняе –

Табліца

Расходы кансалідаванага бюджэту Рэспублікі Беларусь па функцыянальнай класіфікацыі, 2018–2024 гг.

Напрамкі расходаў бюджэту	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
млрд руб.							
Агульнадзяржаўная дзейнасць	5,69	6,04	9,72	8,87	13,90	15,98	19,62
Нацыянальная абарона	1,38	1,34	1,46	1,64	1,81	2,79	3,56
Судовая ўлада, праваахоўная дзейнасць і забеспячэнне бяспекі	2,50	2,52	2,80	3,15	3,32	4,25	4,87
Нацыянальная эканоміка	5,32	6,01	5,62	7,17	6,19	7,72	10,47
Ахова навакольнага асяроддзя	0,11	0,12	0,13	0,14	0,15	0,18	0,22
Жыллёва-камунальныя паслугі і жыллёвае будаўніцтва	2,86	3,18	3,25	3,40	2,32	2,67	3,20
Ахова здароўя	5,17	5,76	7,25	9,34	8,36	10,33	11,63
Фізічная культура, спорт, культура і сродкі масавай інфармацыі	1,54	1,46	1,37	1,50	1,56	1,76	2,04
Адукацыя	5,91	6,71	7,28	8,15	8,66	10,27	11,85
Сацыяльная палітыка	2,62	2,86	3,10	3,50	4,08	4,80	5,23
УСЯГО	33,1	36,00	41,98	46,86	50,35	60,75	72,69
% да выніку							
Агульнадзяржаўная дзейнасць	17,2	16,8	23,1	18,9	27,6	26,3	27,0
Нацыянальная абарона	4,2	3,7	3,5	3,5	3,6	4,6	4,9
Судовая ўлада, праваахоўная дзейнасць і забеспячэнне бяспекі	7,6	7,0	6,7	6,7	6,6	7,0	6,7
Нацыянальная эканоміка	16,0	16,8	13,4	15,3	12,3	12,7	14,4
Ахова навакольнага асяроддзя	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Жыллёва-камунальныя паслугі і жыллёвае будаўніцтва	8,7	8,8	7,7	7,3	4,6	4,4	4,4
Ахова здароўя	15,6	16,0	17,3	19,9	16,6	17,0	16,0
Фізічная культура, спорт, культура і сродкі масавай інфармацыі	4,7	4,1	3,3	3,2	3,1	2,9	2,8
Адукацыя	17,8	18,6	17,3	17,4	17,2	16,9	16,3
Сацыяльная палітыка	7,9	7,9	7,4	7,5	8,1	7,9	7,2
УСЯГО	100	100	100	100	100	100	100

Крыніца. Аўтарская распрацоўка па дадзеных: <https://minfin.gov.by/ru/news/f6d8e85eb1154174.html?ysclid=m1hqzxben576617988>; <https://minfin.gov.by/ru/news/4f2402f4956646a6.html?ysclid=m1hr1jupyx614556156>; <https://minfin.gov.by/ru/news/1c3f17ec1e264254.html?ysclid=m1hr2c4gsf645874507>; https://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin_cons/2021/2021.pdf; <https://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin/2018/2018.pdf>; <https://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin/2019/2019.pdf>; <https://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin/2020/2020.pdf>; <https://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin/2021/2021.pdf>

Мал. 1. Размеркаванне расходаў паміж рэспубліканскім і мясцовымі бюджэтамі, Рэспубліка Беларусь, 2018–2024 гг.

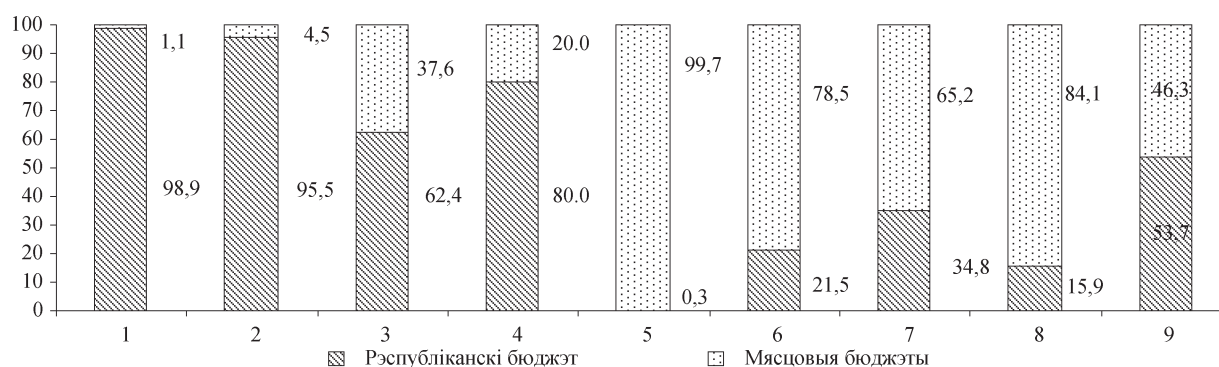
Крыніца. Аўтарская распрацоўка па дадзеных: <https://minfin.gov.by/ru/news/f6d8e85eb1154174.html?ysclid=m1hqzxben576617988>; <https://minfin.gov.by/ru/news/4f2402f4956646a6.html?ysclid=m1hr1jupyx614556156>; <https://minfin.gov.by/ru/news/1c3f17ec1e264254.html?ysclid=m1hr2c4gsf645874507>; https://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin_cons/2021/2021.pdf; <https://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin/2018/2018.pdf>; <https://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin/2019/2019.pdf>; <https://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin/2020/2020.pdf>; <https://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin/2021/2021.pdf>

на мясцовыя. Гэтыя дадзеныя могуць быць інтэрпрэтаваныя ў тым ліку і як размеркаванне сродкаў паміж фінансаваннем грамадскіх (рэспубліканскі бюджэт) і сацыяльна значных даброт (мясцовыя бюджэты). Расходы рэспубліканскага бюджэту накіраваны перш за ўсё на фінансаванне грамадскіх даброт (2/3 усіх расходаў).

Размеркаванне расходаў па розных артыкулах паміж рэспубліканскім і мясцо-

вымі бюджэтамі згодна з планам на 2024 г. прадстаўлена на мал. 2.

Акрамя агульнадзяржаўнай дзейнасці, за кошт рэспубліканскага бюджэту практычна поўнасю фінансуюцца такія грамадскія даброты, як нацыянальная абарона, праваахоўная дзейнасць і судовая ўлада. Таксама на долю рэспубліканскага бюджэту прыпадае 80% расходаў на ахову навакольнага асяроддзя. За кошт мясцовых бюджэтаў

1 – нацыянальная абарона; 2 – судовая ўлада, праваахоўная дзейнасць і забеспячэнне бяспекі; 3 – нацыянальная эканоміка; 4 – ахова навакольнага асяроддзя; 5 – жыллёва-камунальныя паслугі і жыллёвае будаўніцтва; 6 – ахова здароўя; 7 – фізічная культура, спорт, культура і сродкі масавай інфармацыі; 8 – адукацыя; 9 – сацыяльная палітыка.

Мал. 2. Размеркаванне па артыкулах расходаў паміж рэспубліканскім і мясцовымі бюджэтамі, Рэспубліка Беларусь, 2024 г.

Крыніца. Аўтарская распрацоўка па дадзеных: <https://minfin.gov.by/ru/news/f6d8e85eb1154174.html?ysclid=m1hqzxben576617988>; <https://minfin.gov.by/ru/news/4f2402f4956646a6.html?ysclid=m1hr1jupyx614556156>; <https://minfin.gov.by/ru/news/1c3f17ec1e264254.html?ysclid=m1hr2c4gsf645874507>; https://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin_cons/2021/2021.pdf; <https://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin/2018/2018.pdf>; <https://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin/2019/2019.pdf>; <https://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin/2020/2020.pdf>; <https://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin/2021/2021.pdf>

фінансуецца большая частка сацыяльна значных выгод: адукацыя, ахова здароўя, жыллёва-камунальныя паслугі і сацыяльная палітыка. Расходы на нацыянальную эканоміку на 2/3 фінансуюцца са сродкаў рэспубліканскага бюджэту, на 1/3 – са сродкаў мясцовых бюджэтаў.

* * *

Зыходзячы з вынікаў праведзенага даследавання, можна зрабіць наступныя высновы.

1. У навуковым дыскурсе існуюць паняцці «грамадскія даброты» (калектыўныя даброты) і «сацыяльна значныя даброты» (мерыторныя даброты). Да грамадскіх даброт адносяцца тавары і паслугі, якія валодаюць адначасова ўласцівасцямі невыбіральнасці (неканкурэнтнасці) і невыключальнасці. У чыстым выглядзе, верагодна, падобных даброт не існуе, але найбольш блізкімі прыкладамі іх з'яўляюцца нацыянальная абарона і паслугі па забеспячэнні праваахоўнай дзейнасці. Да сацыяльна значных даброт адносяцца тавары і паслугі, якія грамадства лічыць дастаткова важнымі для таго, каб дадаткова фінансаваць іх стварэнне за кошт дзяржаўных сродкаў. Гэта некаторыя змешаныя даброты, якія валодаюць толькі адной з уласцівасцяў невыбіральнасці ці невыключальнасці, а таксама выгоды, якія маюць дадатковыя знешнія эфекты. Прыкладамі з'яўляюцца навука, адукацыя, ахова здароўя.

2. Абагульніўшы тэарэтычныя асновы грамадскіх і сацыяльна значных даброт, можна даць іх класіфікацыю па некаторых асноўных прыкметах: па паўнаце праявы ўласцівасцяў невыбіральнасці і невыключальнасці (чыстыя грамадскія даброты і сацыяльна значныя даброты); задавальненні запатрабаванняў (канчатковыя грамадскія даброты і прамежавыя грамадскія даброты); тэрытарыяльнай прыкмеце (лакальныя і міжнародныя); па фінансаванні (за кошт дзяржаўнага фінансавання, за кошт прыватнага фінансавання, за кошт змешанага фінансавання); спосабу вытворчасці (вырабляюцца дзяржаўнымі і прыватнымі арганізацыямі).

3. Неабходнасць фінансавання і вытворчасці тых ці іншых катэгорый даброт нама-

ганнямі дзяржавы выклікае дыскусіі. З аднаго боку, некаторыя змешаныя і нават грамадскія даброты вырабляюцца ў прыватным сектары і размяркоўваюцца рынкавым спосабам. З іншага боку, дзяржава таксама часам займаецца выпускам прыватных даброт. У цэлым, калі дзяржава займаецца забеспячэннем краіны якімі-небудзь дабротамі, гэта варта аналізаваць з пазіцый эфектыўнасці, а валоданне названымі дабротамі ўласцівасцямі невыбіральнасці, невыключальнасці, а таксама знешніх эфектаў з'яўляецца толькі асобнымі прыкметамі для аналізу.

4. Сучасныя працэсы лічбавізацыі і лічбавай трансфармацыі размываюць межы паміж прыватнымі і грамадскімі дабротамі. Інфармацыя ў чыстым выглядзе з'яўляецца грамадскай паслугай, бо валодае ўласцівасцямі невыбіральнасці і невыключальнасці. А значны аб'ём паслуг у сферы стварэння і размеркавання інфармацыі паспяхова аказваецца прыватным сектарам.

5. Пераважна дзяржаўны бюджэт Беларусі накіраваны на фінансаванне сацыяльна значных даброт, на іх долю прыпадае 2/3 у расходах кансалідаванага бюджэту. У структуры расходаў кансалідаванага бюджэту амаль пароўну займаюць расходы рэспубліканскага (51–54%) і мясцовых бюджэтаў (47–49%). Расходы рэспубліканскага бюджэту накіраваны перш за ўсё на фінансаванне грамадскіх даброт (2/3 усіх расходаў). Акрамя агульнадзяржаўнай дзейнасці, за кошт рэспубліканскага бюджэту практычна поўнасьцю фінансуюцца такія грамадскія даброты, як нацыянальная абарона, праваахоўная дзейнасць і судовая ўлада. Таксама на долю рэспубліканскага бюджэту прыпадае 80% расходаў на ахову навакольнага асяроддзя. За кошт мясцовых бюджэтаў фінансуецца большая частка сацыяльна значных даброт: адукацыя, ахова здароўя, жыллёва-камунальныя паслугі і сацыяльная палітыка.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ (REFERENCES)

Айтач Д., Гергерлиоглу У. 2023. Высшее образование: общественное или частное благо? *Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз*. Т. 16. № 2. С. 190–202. [Айтач

D., Gergerlioplu U. 2023. Higher Education: Public or Private Good? *Ekonomicheskie i sotsial'nye peremeny: fakty, tendentsii, prognoz*. Vol. 16. No 2. PP. 190–202. (In Russ.)] DOI: 10.15838/esc.2023.2.86.10

Белоусова С.В. 2022. Условия и проблемы развития цифровых общественных благ. *Информационное общество*. № 6. С. 20–33. [Belousova S.V. 2022. Conditions and Challenges for the Development of Digital Public Goods. *Informatsionnoe obshchestvo*. No 6. PP. 20–33. (In Russ.)] DOI: 10.52605/16059921_2022_06_20

Бесстремьянная Г.Е. 2019. Неформальные налоги на общественные блага в российских регионах. *Вопросы экономики*. № 1. С. 124–134. [Besstremyannaya G.E. 2019. Informal Taxes on Public Goods in Russian Regions. *Voprosy ekonomiki*. No 1. PP. 124–134. (In Russ.)] DOI: 10.32609/0042-8736-2019-1-124-134

Блауг М. 2008. *100 великих экономистов до Кейнса*. Санкт-Петербург: Экономическая школа. 325 с. [Blaug M. 2008. *100 great economists before Keynes*. Sankt-Peterburg: Ekonomicheskaya shkola. 325 p. (In Russ.)]

Ваславская И.Ю., Кошкина И.А. 2015. Взаимосвязь экономической безопасности территории и производства общественных благ. *Новая наука: современное состояние и пути развития*. № 4-1. С. 167–170. [Vaslavskaya I.Yu., Koshkina I.A. 2015. The Relationship Between the Economic Security of the Territory and the Production of Public Goods. *Novaya nauka: sovremennoe sostoyanie i puti razvitiya*. No 4-1. PP. 167–170. (In Russ.)]

Вахитова Л.Р., Кудрявцева К.В. 2020. Переосмысление понятия общественных благ в цифровую эпоху. *Научный журнал НИУ ИТМО. Серия: Экономика и экологический менеджмент*. № 2. С. 213–218. [Vakhitova L.R., Kudryavtseva K.V. 2020. On the Essence of Public Goods in the Digital Economy. *Nauchnyy zhurnal NIU ITMO. Seriya: Ekonomika i ekologicheskii menedzhment*. No 2. PP. 213–218. (In Russ.)] DOI: 10.17586/2310-1172-2020-13-2-213-218

Гринберг Р., Рубинштейн А. 2000. *Экономическая социодинамика*. Москва: ИСЭ-ПРЕСС. 278 с. [Greenberg R., Rubinstein A. 2000. *Economic Sociodynamics*. Moscow: ISE-PRESS. 278 p. (In Russ.)]

Каранец С.М. 2016. Современные механизмы создания чисто общественных благ. *ЭКО*. № 11. С. 168–179. [Karanets S.M. 2016. Modern Mechanisms for Creating Purely Public Goods. *ECO*. No 11. PP. 168–179. (In Russ.)]

Карачаровский В.В. 2020. Капитал общественно ориентированного мышления: индивидуальные ставки дисконтирования при финансировании социально значимых благ. *Вопросы эконо-*

мики. № 11. С. 47–68. [Karacharovskiy V.V. 2020. Social Thinking Capital: Individual Discount Rate When Contributing to Merit and Public Goods. *Voprosy ekonomiki*. No 11. PP. 47–68. (In Russ.)] DOI: 10.32609/0042-8736-2020-11-47-68

Клинова М.В. 2022. Государство и энергетическая безопасность в мире и Европе как общественное благо. *Вопросы экономики*. № 6. С. 110–125. [Klinova M.V. 2022. State and Energy Security in the World and Europe as a Public Good. *Voprosy ekonomiki*. No 6. PP. 110–125. (In Russ.)] DOI: 10.32609/0042-8736-2022-6-110-125

Клисторин В.И. 2015. Загадка общественных благ: еще раз об экономических функциях государства. *ЭКО*. № 10. С. 129–138. [Klistorin V.I. 2015. Secret of the Public Goods: Once Again Economic Functions of the State. *EKO*. No 10. PP. 129–138. (In Russ.)]

Малова Т.А. 2021. Дискурс инфраструктуры как общественного блага. *Экономика и управление: проблемы, решения*. Т. 4. № 5. С. 115–121. [Malova T.A. 2021. Discourse of Infrastructure as a Public Good. *Ekonomika i upravlenie: problemy, resheniya*. Vol. 4. No 5. PP. 115–121. (In Russ.)] DOI: 10.36871/ek.up.p.r.2021.05.04.014

Маршалл А. 1993. *Принципы экономической науки*. Т. 2. Москва: Прогресс. 310 с. [Marshall A. 1993. *Principles of Economic Science*. Vol. 2. Moscow: Progress. 310 p. (In Russ.)]

Масгрейв Р., Масгрейв П. 2009. *Государственные финансы: теория и практика*. Москва: Бизнес Атлас. 716 с. [Musgrave R., Musgrave P. 2009. *Public Finance in Theory and Practice*. Moscow: Biznes Atlas. 716 p. (In Russ.)]

Мортиков В. 2005. К вопросу о сущности и типологии международных общественных благ. *Вопросы экономики*. № 3. С. 131–141. [Mortikov V. 2005. On the Essence and Tipology of International Public Goods. *Voprosy ekonomiki*. No 3. PP. 131–141. (In Russ.)] DOI: 10.32609/0042-8736-2005-3-131-141

Пигу А.С. 1985. *Экономическая теория благосостояния*. Т. 1. Москва: Прогресс. 512 с. [Pigou A.S. 1985. *The Economic Theory of Welfare*. Vol. 1. Moscow: Progress. 512 p. (In Russ.)]

Рубинштейн А.Я. 2015. *Теория опекаемых благ и патернализм в экономических теориях: общее и особенное*. Москва: Институт экономики Российской академии наук. 52 с. [Rubinshtein A.Ya. 2015. *The Theory of Protected Goods and Paternalism in Economic Theories: General and Specific*. Moscow: Institut ekonomiki Rossiyskoy akademii nauk. 52 p. (In Russ.)]

Севастьянова Е.А. 2018. Диагностика институциональной среды локальных общественных благ. *Журнал экономической теории*. Т. 15. № 1. С. 150–155. [Sevastianova E.A. 2018. Diagnostics

of the Institutional Environment of Local Public Goods. *Zhurnal ekonomicheskoy teorii*. Vol. 15. No 1. PP. 150–155. (In Russ.)]

Смит А. 1935. *Исследование о природе и причинах богатства народов*. Москва: СОЦЭКГИЗ. 371 с. [Smith A. 1935. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Vol. 1. Moscow: SOTsEKGIZ. 371 p. (In Russ.)]

Тамбовцев В.Л. 2014. Общественные блага и общественные интересы: есть ли связь? *Вопросы экономики*. № 11. С. 25–40. [Tambovtsev V.L. 2014. Public Goods and Public Interests: Is There a Connection? *Voprosy ekonomiki*. No 11. PP. 25–40. (In Russ.)] DOI: 10.32609/0042-8736-2014-11-25-40

Таран Е.А. 2022. Цифровой капитализм и цифровые общественные блага. *Экономика и управление инновациями*. № 1. С. 13–19. [Taran E.A. 2022. Digital Capitalism and Digital Public Goods. *Ekonomika i upravlenie innovatsiyami*. No 1. PP. 13–19. (In Russ.)] DOI: 10.26730/2587-5574-2022-1-13-19

Холкомб Р.Дж. 2015а. Теория происхождения теории общественных благ (Окончание). *Экономическая политика*. Т. 10. № 5. С. 191–207. [Holcombe R.J. 2015. A Theory of the Theory of Public Goods. *Ekonomicheskaya politika*. Vol. 10. No 5. PP. 191–207. (In Russ.)] DOI: 10.18288/1994-5124-2015-5-08

Холкомб Р.Дж. 2015б. Теория происхождения теории общественных благ. Часть 1. *Экономическая политика*. Т. 10. № 4. С. 196–207. [Holcombe R.J. 2015. A Theory of the Theory of Public Goods. *Ekonomicheskaya politika*. Vol. 10. No 4. PP. 196–207. (In Russ.)] DOI: 10.18288/1994-5124-2015-4-09

Чэнь С., Ян П. 2021. Путь Китая к оптимизации предложения региональных общественных благ ШОС после расширения. *Вестник Московского университета. Серия 12. Политические науки*. № 2. С. 36–71. [Chen X., Yang P. 2021. China's Path to Optimizing the Supply of Regional Public Goods of the SCO after Enlargement. *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 12. Politicheskie nauki*. No 2. PP. 36–71. (In Russ.)]

Benkler Y. 2013. Commons and Growth: The Essential Role of Open Commons in Market Economies. *University of Chicago Law Review*. Vol. 80. No 3. PP. 1499–1555.

Bergstrom T., Varian H.R., Blume L. 1986. On the Private Provision of Public Goods. *Journals of Public Economics*. Vol. 29. PP. 25–49. DOI: 10.1016/0047-2727(86)90024-1

Buchanan J.M. 1975. Public Finance and Public Choice. *National Tax Journal*. Vol. 28. No 4. PP. 383–394. DOI: 10.1086/ntj41863132

Coase R.H. 1960. The Problem of Social Cost. *Journal of Law and Economics*. Vol. 3. PP. 1–44.

Fang H., Norman P. 2014. Toward an Efficiency Rationale for the Public Provision of Private Goods. *Economic Theory*. Vol. 56. No 2. PP. 375–408. DOI: 10.1007/s00199-013-0790-y

Fuller S. 2020. Making 'Science as a Public Good' Meaningful: Response to Stehr, Turner and Sassower. *Epistemology & Philosophy of Science*. Vol. 57. No 4. PP. 70–73. DOI: 10.5840/eps202057458

Harvey D. 2005. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press. 401 p.

Hess C., Ostrom E. 2007. *Understanding Knowledge as Commons: From Theory to Practice*. Cambridge, MA: MIT Press. 238 p.

Holcombe R.G., Sobel R.S. 1995. Empirical Evidence on the Publicness of State Legislative Activities. *Public Choice*. Vol. 83. PP. 47–58.

Kaul I., Mendoza R.U. 2003. Advancing the Concept of Public Goods. *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*. Oxford: Oxford University Press. PP. 78–111. DOI: 10.1093/0195157400.003.0004

Kindleberger Ch.P. 1981. Dominance and Leadership in the International Economy: Exploitation, Public Goods, and Free Rides. *International Studies Quarterly*. Vol. 25. No 2. PP. 242–254. DOI: 10.2307/2600355

Lindahl E. 1958. Just Taxation – a Positive Solution. *Classics in the Theory of Public Finance*. London: Macmillan. PP. 168–176.

Mazzola U. 1958. The Formation of the Prices of Public Goods. *Classics in the Theory of Public Finance*. PP. 37–47. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-23426-4_4

Merton R. 1973. The Normative Structure of Science. *Sociology of Science. Theoretical and Empirical Investigations*. Chicago and London: University of Chicago Press. PP. 267–278.

Musgrave R.A. 1959. *The Theory of Public Finance*. New York and London: McGraw-Hill. 480 p.

Olson M., Zeckhauser R. 1966. An Economic Theory of Alliances. *The Review of Economics and Statistics*. Vol. 48. No 3. PP. 266–279.

Rothbard M.N. 1973. Rothbard for a New Liberty: The Libertarian Manifesto. N.Y.: Macmillan. 420 p.

Samuelson P.A. 1955. Diagrammatic Exposition of a Theory of Public Expenditure. *Review of Economics and Statistics*. Vol. 37. No 4. PP. 350–356. DOI: 10.1007/978-1-349-15486-9_4

Samuelson P.A. 1954. The Pure Theory of Public Expenditure. *Review of Economics and Statistics*. Vol. 36. No. 4. PP. 387–389.

Stehr N. 2020. Knowledge as a Public Good and Knowledge as a Commodity. *Epistemology & Philosophy of Science*. Vol. 57. No 4. PP. 40–51. DOI: 10.5840/eps202057455

Tiebout C. 1956. A Pure Theory of Local Expenditures. *Journal of Political Economy*. Vol. 64. No 5. PP. 416–424.

Tilak J. 2008. Higher Education: A Public Good or a Commodity for Trade? *Prospects*. No 38. PP. 449–466. DOI 10.1007/s11125-009-9093-2

Varian H.R. 1993. Market for Public Goods? *Critical Review*. Vol. 7. Iss. 4. PP. 539–557.

Wicksell K. 1958. A New Principle of Just Taxation. *Classics in the Theory of Public Finance*. London: Macmillan. PP. 72–118.

PUBLIC GOODS: THEORETICAL FRAMEWORK AND FINANCING IN THE REPUBLIC OF BELARUS

Andrey Filiptsou¹ (<https://orcid.org/0000-0002-4845-682X>)

¹ Belarusian State Economic University (Minsk, Belarus).

Corresponding author: Andrey Filiptsou (filipsov@mail.ru).

ABSTRACT. The theoretical basis for the allocation of public and socially significant (merit) goods has been studied. A classification of goods is proposed according to the following criteria: completeness of manifestation of the properties of non-selectivity and non-excludability; satisfaction of needs; territorial; sources of financing; production method. The possibility of providing the country with public goods at the expense of the public and private sectors is analyzed. The influence of economic digitalization processes on the problem of providing the country with public goods has been identified. The expenses of the state budget of the Republic of Belarus for financing public and socially significant benefits, including the consolidated, republican and local budgets, are analyzed. It is proposed to include the following as expenditures on public goods: national activities; national defense; judiciary, law enforcement and security; environmental protection. It is proposed to include the following as expenditures on merit goods: the national economy; housing and communal services and housing construction; healthcare; physical education, sports, culture and media; education; social policy.

KEYWORDS: public good, socially significant goods, mixed goods, merit goods, public welfare, Republic of Belarus.

JEL-code: H41.

DOI: 10.46782/1818-4510-2024-4-83-95

Материал поступил 27.08.2024 г.

In citation: Filiptsou A. 2024. Public Goods: Theoretical Framework and Financing in the Republic of Belarus. *Belorusskiy ekonomicheskii zhurnal*. No 4. PP. 83–95. DOI: 10.46782/1818-4510-2024-4-83-95

